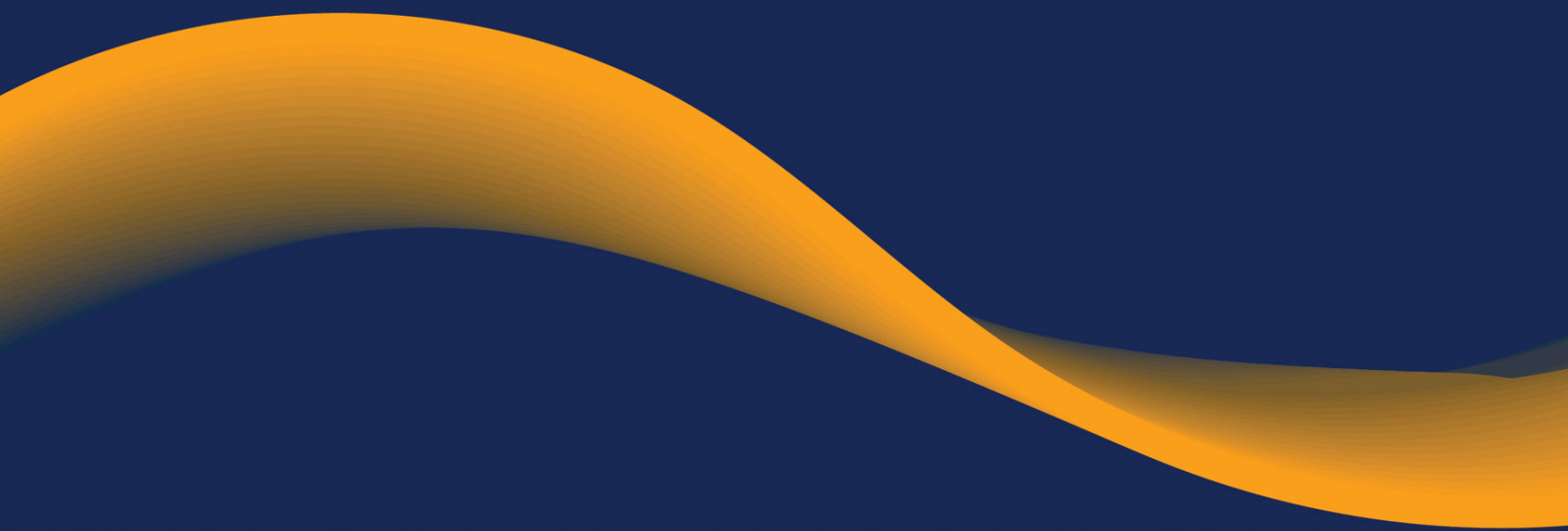

Д. В. СІМОНОВИЧ

**ДОКТРИНАЛЬНІ ЗАСАДИ
СТРУКТУРИ ТА СИСТЕМНОСТІ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ УКРАЇНИ:
СТАДІЇ ТА ОКРЕМІ ПРОВАДЖЕННЯ**

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Д. В. Сімонович

**ДОКТРИНАЛЬНІ ЗАСАДИ
СТРУКТУРИ ТА СИСТЕМОСТІ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ УКРАЇНИ:
СТАДІЇ ТА ОКРЕМІ ПРОВАДЖЕННЯ**

Монографія

Київ
2025

УДК 343.1 (477)

С 37

Рецензенти:

С. С. Чернявський, д-р юрид. наук, проф.

М. В. Даньшин, д-р юрид. наук, проф.

В. П. Захаров, д-р юрид. наук, проф.

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії
управління персоналом (протокол № 4 від 28.05.25)*

Сімонович Д. В.

С 37 Доктринальні засади структури та системності кримінального процесу України: стадії та окремі провадження : монографія. Київ: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2025. 404 с.

ISBN 978-617-02-0434-9

Монографію присвячено комплексному вивченню теоретичних, законодавчих і прикладних питань, пов'язаних із доктринальними засадами структури та системності кримінального процесу України. У роботі досліджено методологічну основу формування структури кримінального процесу, розглянуто онтологічні та гносеологічні характеристики досудового розслідування, вивчена кримінальна процесуальна характеристика судового провадження у першій інстанції, розкрито сучасну парадигму правового регулювання судового провадження з перегляду судових рішень, з'ясовано специфіку окремих особливих порядків кримінального провадження.

На підставі проведеного дослідження виявлено наявні теоретичні та прикладні проблеми застосування чинного кримінального процесуального законодавства України та запропоновано можливі шляхи вирішення існуючих законодавчих прогалин й протиріч.

Для науковців, практичних працівників правоохоронних органів, викладачів, ад'юнктів, аспірантів, студентів і курсантів вищих юридичних навчальних закладів, а також усіх, хто цікавиться новітніми тенденціями розвитку сучасної юриспруденції у дослідженому напрямі.

УДК 343.1 (477)

© Д. В. Сімонович, 2025

© Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2025

ISBN 978-617-02-0434-9

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень	5
Вступ	6
Розділ 1. ОНТОЛОГІЧНІ ТА ГНОСЕОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....	8
1.1. Досудове розслідування як стадія кримінального провадження: історія та сучасний стан регламентації.....	8
1.2. Правове регулювання початку досудового розслідування	25
1.3. Досудове слідство як форма досудового розслідування	45
1.4. Особливості здійснення досудового розслідування кримінальних проступків	65
Висновки до розділу 1.....	83
Розділ 2. КРИМІНАЛЬНА ПРОЦЕСУАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ПЕРШІЙ ІНСТАНЦІЇ ТА ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ	86
2.1. Місце та значення підготовчого провадження в системі кримінального процесу	86
2.2. Судовий розгляд як самостійна стадія кримінального провадження	103
2.3. Особливі порядки провадження в суді першої інстанції	120
2.4. Теоретико-прикладні аспекти виконання судових рішень.....	140
Висновки до розділу 2.....	158
Розділ 3. СУЧАСНА ПАРАДИГМА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ З ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ	161

3.1. Генезис судового провадження з перегляду судових рішень	161
3.2. Провадження в суді апеляційної інстанції.....	175
3.3. Провадження в суді касаційної інстанції.....	194
3.4. Провадження у Верховному Суді України.....	212
3.5. Провадження за нововиявленими обставинами..	229
Висновки до розділу 3	248
 Розділ 4. ОКРЕМІ ОСОБЛИВІ ПОРЯДКИ	
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	251
4.1. Кримінальне провадження на підставі угод	251
4.2. Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення	270
4.3. Кримінальне провадження щодо неповнолітніх	288
4.4. Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру	308
Висновки до розділу 4	327
Висновки	330
Список використаних джерел	341
Додатки	391

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВССУ –	Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ
ВСУ –	Верховний Суд України
гл. –	глава
ГПУ України –	Генеральна прокуратура України
ЄДРСР –	Єдиний державний реєстр судових рішень
ЄКПЛ –	Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
ЄРДР –	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄСПЛ –	Європейський суд з прав людини
КАС України –	Кодекс адміністративного судочинства України
КК України –	Кримінальний кодекс України
КПК України –	Кримінальний процесуальний кодекс України
КСУ –	Конституційний Суд України
КУпАП –	Кодекс України про адміністративні правопорушення
МВС України –	Міністерство внутрішніх справ України
п. – пункт	
ЦК –	Цивільний кодекс України
ЦПК –	Цивільний процесуальний кодекс України
ч. –	частина

ВСТУП

Судово-правова реформа, що триває в Україні з часу проголошення незалежності, спрямована на створення принципово нової моделі кримінального процесу, яка повинна відповідати сучасним міжнародно-правовим та європейським стандартам і принципам. Прийняття Кримінального процесуального кодексу України 2012 року (далі — КПК України) ознаменувалося концептуальними змінами в кримінальному процесуальному законодавстві, що справило суттєвий вплив на переосмислення усталених підходів теорії кримінального процесу. Нині питання, пов'язані з доктринальними засадами структури та системності кримінального процесу, вийшли на новий етап свого розвитку. Внесення до КПК України низки прогресивних положень обумовлено необхідністю вирішення існуючих протягом тривалого часу законодавчих прогалин і недоліків, що негативно позначаються на правозастосовній практиці. Саме тому, з одного боку, запроваджені новели покликані забезпечити реалізацію прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, а з іншого — спрямувати діяльність уповноважених осіб на забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду.

Структура і система сучасного кримінального процесу України характеризується як спільністю процесуальних інститутів, так і конкретними особливостями, що дозволяє їх відмежувати та диференціювати в певні групи. Це дає можливість визначити належність стадій та окремих проваджень, переосмислити традиційні погляди щодо сутності понятійного апарату та правових категорій з дослідженого питання, що має важливе не лише теоретичне, а й практичне значення. Отже, постає нагальна необхідність у перегляді доктринальних засад структури та системності кримінального процесу. До того ж зазначене питання належить до тих наукових проблем, які в новітній процесуальній літературі є досить дискусійними, адже на сьогодні воно так і не отримало однозначного вирішення.

Проблеми доктринальних засад структури та системності кримінального процесу були предметом наукових досліджень багатьох учених, зокрема: Ю. П. Аленіна, С. А. Альперта, М. І. Бажанова, О. М. Бандурки, В. В. Вапнярчука, В. Г. Гончаренка, Н. В. Глинської, М. М. Гродзинського, Ю. М. Грошевого, М. В. Даньшина, А. Я. Дубинського, В. П. Захарова, В. С. Зеленецького, Н. С. Карпова, О. В. Капліної, В. В. Коваленка, Г. К. Кожевнікова, В. В. Лисенка, Л. М. Лобойка, П. А. Lupинської, В. Т. Маляренка, В. О. Маляррової, О. Р. Михайленка, М. М. Михеєнка, В. В. Назарова, В. Т. Нора, І. Л. Петрухіна, В. Д. Пчолкіна, М. А. Погорецького, Р. Л. Степанюка, М. С. Строговича, В. Г. Уварова, Л. Д. Удалової, Ф. Н. Фаткулліна, І. Я. Фойницького, І. О. Харченко, С. С. Чернявського, С. А. Шейфера, В. В. Шендрика, О. Г. Шило, М. Є. Шумила, О. О. Юхна, О. Г. Яновської та ін. Проте, віддаючи належне науковим пошукам цих та інших учених, слід зауважити, що більшість із них здійснювали свої дослідження лише стосовно окремих стадій або особливих порядків кримінального провадження. Водночас в умовах стрімкого розвитку науки кримінального процесу та запровадження до КПК України ряду новел окремі важливі теоретичні та практичні аспекти доктринальних засад структури та системності кримінального процесу не досліджувалися.

Таким чином, недостатня наукова розробка деяких теоретичних аспектів із зазначеної проблематики, недосконалість та неузгодженість низки положень кримінального процесуального законодавства обумовлюють актуальність дослідження доктринальних засад структури та системності кримінального процесу України. Дослідження цієї проблеми є самостійним науковим напрямом у теорії кримінального процесу, спрямованим на систематизацію, акумулювання, узагальнення та розроблення нових підходів із порушеного питання.

Розділ 1

ОНТОЛОГІЧНІ ТА ГНОСЕОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

1.1. Досудове розслідування як стадія кримінального провадження: історія та сучасний стан регламентації

Як показало проведене дослідження, нині реформування кримінального процесуального законодавства здійснюється в напрямі його демократизації, гуманізації та посиленні захисту прав, свобод і законних інтересів особи в кримінальному провадженні. Проте, в правозастосовній діяльності КПК України трапляються необґрунтовані випадки обмеження прав і свобод людини, що призводить до їх порушення. Саме тому якість здійснення досудового розслідування стає запорукою прийняття справедливого й обґрунтованого судового рішення. Однак динаміка кількості звернень нашими громадянами до ЄСПЛ та прийняття ним рішень проти України свідчить про необґрунтованість прийнятих на досудовому розслідуванні рішень. Відтак, особливого значення набуває дослідження історичної та сучасної правової регламентації досудового розслідування, що дозволить запропонувати шляхи вдосконалення чинного законодавства та виробити пропозиції щодо практичного його застосування.

За твердженням О. Ю. Татарова, важливість реформування досудового розслідування зумовлена такими чинниками [476, с. 60–61]:

1) євроінтеграцією, що вимагає удосконалення організаційних і правових засад діяльності органів досудового розслідування з орієнтацією при цьому на європейські правові стандарти у сфері охорони правопорядку;

2) необхідністю узгодження процесу реформування органів досудового розслідування з практикою демократичних перетворень в Україні;

3) трансформацією злочинності внаслідок впливу чинників світової глобалізації (прискорення міграційних процесів, швидкий розвиток інформаційних і телекомунікаційних технологій тощо), виникненням нових видів та форм злочинної діяльності (транснаціональна злочинність, кіберзлочинність тощо), поширенням їх на території України;

4) зростанням в Україні масштабів впливу на суспільні криміногенні чинники щодо розповсюдження корупції, організованої злочинності та тіньової економіки. Багатовекторність перетворень у системі кримінального судочинства, наукова та практична значущість цих питань усвідомлюються політиками, науковцями та фахівцями-практиками.

Загалом історія розвитку законодавчої регламентації досудового розслідування в кримінальному провадженні на теренах сучасної України є складною й багатогранною, що зумовлено особливим його місцем у системі кримінального процесу. Саме під час досудового розслідування проводиться значний обсяг процесуальних дій, уперше складається і подається конкретній особі письмове повідомлення про підозру, формується і передається до суду обвинувальний акт, відповідне клопотання або провадження закривається взагалі. Тому від правильного та завчасного вирішення завдань досудового слідства залежить ефективність судового слідства. Професіоналізм слідчого обумовлює якість та повноту доказової бази в кримінальному провадженні.

Пізнання правової природи юридичного явища неможливе без аналізу його історичного розвитку і визначення понятійного апарату. Не становить винятку і досудове розслідування. Утім, аналіз літератури свідчить про неоднозначність визначення історичних етапів формування досудового розслідування на теренах сучасної України. Мабуть, на наш погляд, оптимального розподілу періодів становлення і розвитку досудового розслідування не існує і, можливо, не може існувати, про що свідчить іс-

торіографія формування кримінального процесу загалом. На це безпосередньо вплинуло дуже багато факторів, головними з-поміж яких слід вважати постійні зміни соціального-адміністративного характеру, розвиток різних форм і типів кримінального процесу, перебування українських земель під владою різних держав, на яких діяли діаметрально протилежні правові норми та ін. Проте все ж таки необхідно визначити найбільш вагомі історичні періоди розвитку досудового розслідування.

Досліджуючи генезис становлення загальних положень досудового розслідування на різних історичних етапах еволюції кримінального процесуального законодавства, В. В. Павловський дійшов висновку, що воно пройшло такі етапи: 1) досудове розслідування кінця IX — середини XIII ст.; 2) досудове розслідування середини XII ст. — 1864 р.; 3) досудове розслідування другої половини XIX та початку XX ст. (1864–1917 рр.); 4) досудове розслідування радянської України (1918–1991 рр.); 5) досудове розслідування після набуття Україною незалежності (з 1991 р.); 6) досудове розслідування після прийняття 13 квітня 2012 р. КПК України. Останній етап, як слушно зауважив учений, пов'язаний із суттєвими змінами (порівняно з відповідними положеннями КПК України 1960 р.) визначених ним нормативними конструкцій щодо форм досудового розслідування та його загальних положень [313, с. 6]. На нашу думку, беручи до уваги загальну тенденцію розвитку кримінального процесу, із запропонованою етапізацією досудового розслідування слід погодитися й вважати її такою, що в цілому відповідає сучасній правовій доктрині.

Як зазначав І. Я. Фойницький, поділ кримінально-процесуальної діяльності на досудову і судову (попереднє й остаточне розслідування) був відомий ще Римському праву [530, с. 436]. Разом з тим, якщо судове провадження (слідство) завжди здійснювалося судом, то досудове розслідування не завжди було прерогативою певного державного органу. На перших етапах свого формування воно здійснювалося самим потерпілим і лише з розширенням публічних начал кримінальна процесуальна діяльність переходить до компетенції державних органів.